

Fiáth Henrietta

Design és demokrácia

doktori értekezés

Témavezető: Szentpéteri Márton PhD habil.

Moholy-Nagy Művészeti Egyetem

Doktori Iskola

Budapest

2024

Tézisek

- (1) A design és a demokrácia kapcsolatáról való diskurzus, a design ipari forradalom óta tartó, a tömeggyártás és tömegfogyasztás megjelenéséhez és elterjedéséhez köthető története során – kis mértékben ugyan – de végig jelen volt.
- (2) A design és a demokrácia diskurzusában dominál a design tömeggyártáshoz, tömegfogyasztáshoz kötődő szerepe, és így tömeges közönségre gyakorolt hatása, de a mind a design, mind a demokrácia értelmezési körének pluralitása miatt a design és a demokrácia kapcsolata számos különböző területen kimutatható, így a források fogalomértelmezése, kiindulópontja és célja széttartó.
- (3) A design demokráciához kötődő diskurzusa (nem kizárólagosan, de) erősen kötődik a design etikai aspektusaihoz. A szerzők újra és újra megismétlik, hogy a design két oldal jellemzi. Az oldalak pontos karaktereiben vannak változások, de a demokráciára törekvő, demokratikus igényű tervezés mindig a „jó” oldalhoz köthető tevékenység: az emberek valódi problémáit oldja meg, nem csak a vágyaikat korbácsolja fel vagy a vélt igényeiket elégíti ki; nem felszínes, hanem mélyreható, hosszú távú megoldásokat kínál, nemcsak az egyén, hanem a közösség, a társadalom számára is, tehát ténylegesen jobbra teszi a világot.
- (4) A demokrácia fogalmára való hivatkozás – az eddig vizsgált példák alapján és a jelen történelmi pillanatban és földrajzi helyen – moralitást, etikus célokat, szándékokat jelez a közönségnek, vásárlóknak, felhasználóknak – függetlenül attól, hogy a címke mögötti tevékenység ténylegesen demokratikus és etikus-e. Így a design területén megfigyelhető a „democracy washing” jelensége: a demokráciaként való felcímkézése olyan termékeknek, jelenségeknek, amik demokratikussága vitatható, de így mégis elnyerik az emberek szimpátiáját, bizalmát. Ez nem összeegyeztethető sem a demokratikus értékekkel, sem a design etikus gyakorlatával.
- (5) A design és demokrácia diskurzusát a designkultúra tudományban dominálja a világ és a jelenség tervezői nézőpontból való szemlélése és a tervezőnek teljeskörű ágencia és ezzel járó felelősség tulajdonítása. A design és demokrácia kérdéskörében azonban erősen kirajzolódik, hogy a tervező hatásköre limitált.
- (6) Mind a design morális kérdései, mind a democracy washing, mind a rosszul értelmezett ágencia kérdése visszavezethető a tervezők és a közönség idealizmusára is. A politikai környezetbe ágyazódva különösen fontos, de minden területen hasznos ezt az idealizmust a valósággal ütköztetni, a tervezők és nem tervezők emberi és társadalmi játszmák hálózatában való navigálásának képességét fejleszteni.
- (7) Mivel a design történetileg a forprofit szektorban professzionizálódott és a kortárs tervezésben is dominánsan ott alkalmazták, képes hozzáadott értéket nyújtani a közsférában, a módszereit és céljait azonban auditálni kell és összehangolni a demokratikus értékekkel, eljárásokkal, célokkal.